

SLOVENSKÉ POVODIE IPĽA V DOBE HALŠTATSKEJ (STAV VÝSKUMU)¹

Vladimír MITÁŠ

MITÁŠ, Vladimír. The Slovak territory of the Ipeľ river basin in the Hallstatt Period (State of research). The article deals with the state of research of the Hallstatt period in the Slovak territory of the Ipeľ river basin. Despite numerous terrain activities which started as early as the 19th century and basically continue until now, our knowledge of the Hallstatt period in the Ipeľ region can be characterized as insufficient and our information on individual sites as scarce. However, we must emphasize the fact that none of the settlements or burial grounds used mostly in stages HC or HD has not been investigated in detail so far. The source base and the extent of its processing suggest certain differences in the cultural development (generally, between the western and eastern parts of the Slovak side of the Ipeľ river) as well as discontinuity of the settlement (between stages HC and HD). While there are connections with the inner Carpathian development (the Eastern Hallstatt Culture in the south-western part of Slovakia and in Transdanubia, surviving Urnfield Cultures in the south of central Slovakia) in the material from HC, finds of the Veckerzug Culture from HD suggest connections with the east and southeast. It will be possible to create a more complex picture of the Hallstatt period in this specific territory mainly on the basis of projects including extensive and interdisciplinary investigations.

Keywords: Slovakia, Ipeľ river basin, Hallstatt period, state of research;

Kľúčové slová: Slovensko, Poiplie, doba halštatská, stav výskumu;

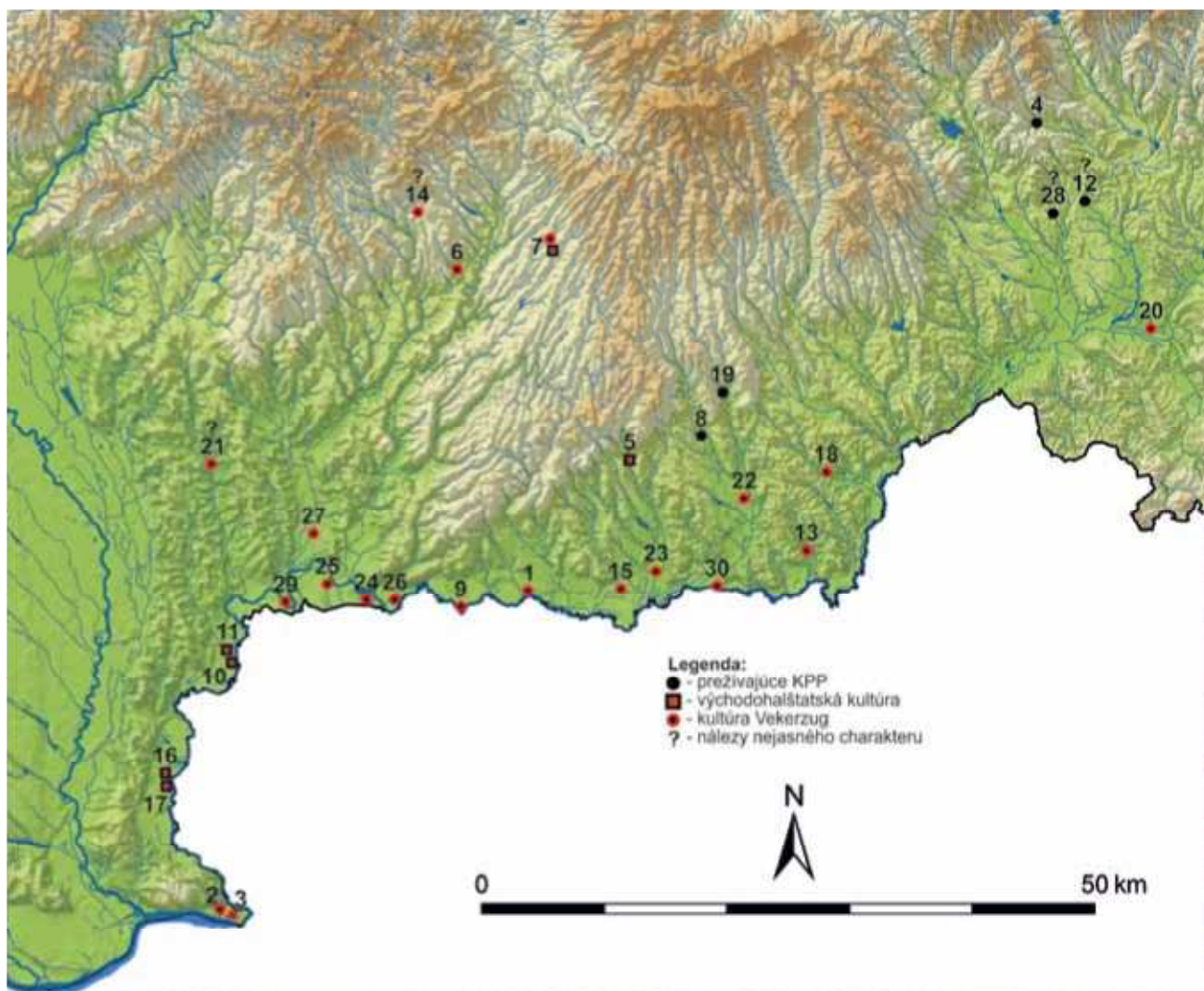
Poznatky o osídlení v regiónoch sú východiskom pre analýzu väčších územných celkov, ale i k špecifikovaniu ich kontaktov, vzťahov a interferencií. Od stavu výskumu v regiónoch záležia nielen možnosti uvedenia nálezov do nadregionálneho rámca, ale aj možnosti formulovania záverov všeobecného charakteru. Z archeologického hľadiska zvlášť pozoruhodné sú územia, ktoré predstavovali rozhrania odlišných kultúrnych prostredí, a ich kultúrny vývoj preto nemal jednotný charakter. K takýmto regiónom možno vo viacerých úsekoch praveku zaradiť i slovenské povodie Ipľa.

Menšie územie slovenského Poiplia sa v súčasnosti nachádza na juhovýchodnom okraji západného Slovenska v Nitrianskom kraji, avšak jeho podstatná časť sa rozprestiera na juhu stredného Slovenska a patrí do Banskobystrického kraja. Ide o oblasti bývalých žúp a historických regiónov Hont a Novohrad. Slovenské povodie Ipľa je geomorfologicky dobre ohraničeným celkom stredného Podunajska (Tóth 2010, 64).

Archeologický výskum slovenskej časti Poiplia sa realizuje od prvej polovice 19. stor. Zo syntéz a rozsiahlejších štúdií o pravekom osídlení Slovenska, ktoré sa dotkli juhu stredného Slovenska a zároveň povodia Ipľa (Balaša 1960, 60-65; Beljak/Beljak Pažinová/Mitáš 2015, 119-121; Budinský-Krička 1947, 95-101; Dušek 1971, 443-446; Dušek/Dušek/Romsauer 1980; Eisner 1933, 152-154, 161, 162, 164-166; Janšák 1938; Oždáni/Točík 1989, 66-70; Petrovský-Šichman 1961, 133-135), vyplývajú veľké medzery v poznaní doby halštatskej.² Z publikovaných nálezov, najmä čo sa týka

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0091/16: „Slovensko v dobe bronzovej - križovatka súvekých európskych civilizácií“.

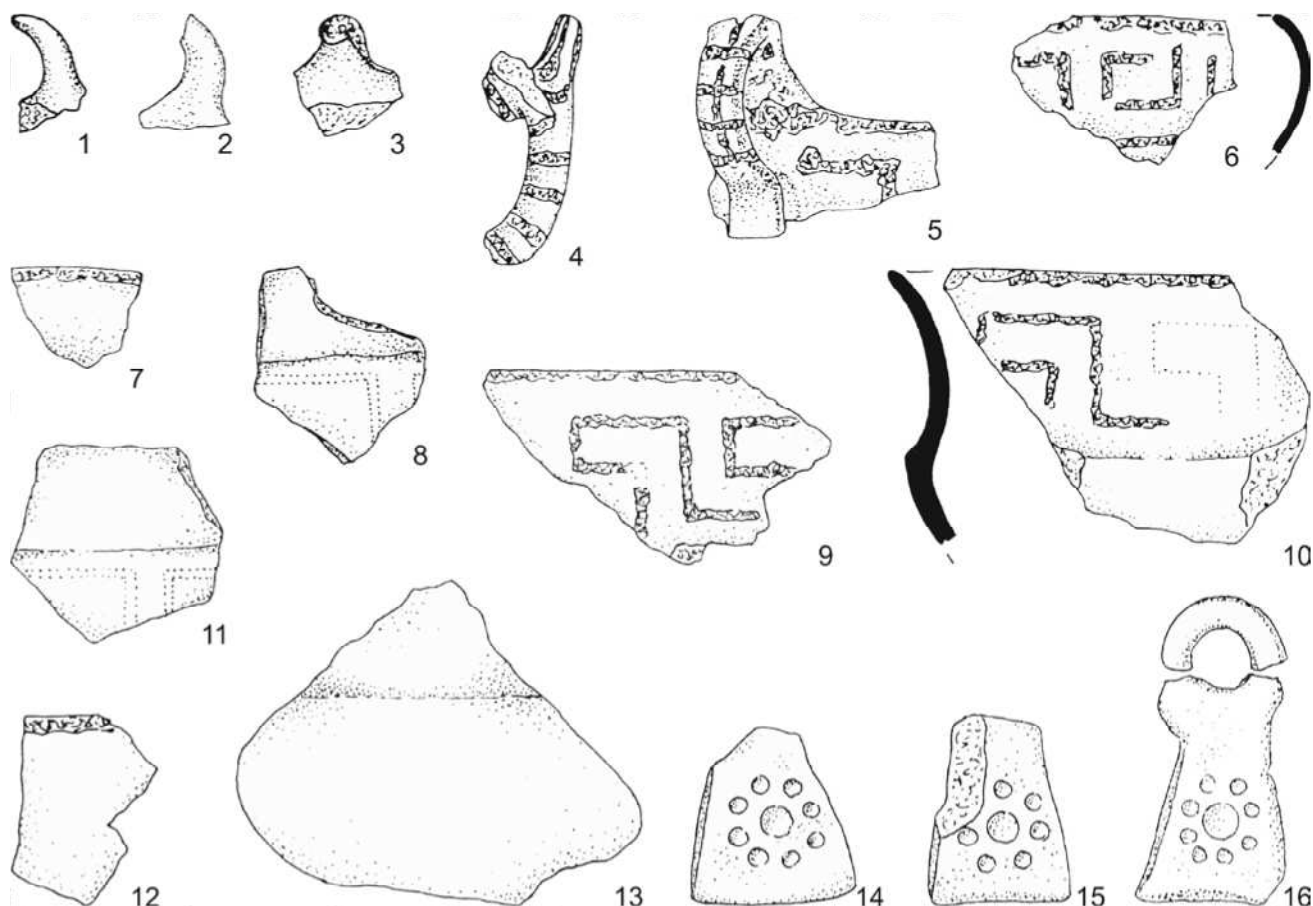
² Na dôležité náleziská z doby halštatskej v maďarskom povodí Ipľa poukazujú práce maďarských bádateľov (napr. Kemenczei/Jerem 2003, nečíslovaná mapa pred s. 177).

Obr. 1. Slovenské povodie Ipľa v dobe halštatskej. Čísla lokalít zodpovedajú súpisu nálezísk v článku. Skratka KPP = kultúry popolnicových polí. Mapa: M. Bartík a V. Mitáš

kovovej industrie a keramiky zberového charakteru, zároveň vychádza veľa nezrovnalostí okolo ich kultúrneho, chronologického a typologického postavenia, prípadne ich presnej lokalizácie. Spomenúť možno obsiahle zberové nálezy A. Petrovského-Šichmana (1961), ktoré neboli desaťročia podrobené odbornej revízii. Západnej časti Poiplia sa v rámci svojich bádateľských aktivít, počnúc svojou rozsiahlou dizertáciou (Romsauer 1976) a následne príspevkami i monografiou o dobe popolnicových polí a dobe halštatskej na juhozápadnom Slovensku (Romsauer 1986; 1991; 1999; Veliáčik/Romsauer 1994), opakovane dotkol aj jubilant profesor Peter Romsauer.

Slovenské povodie Ipľa, ako už bolo naznačené, je špecifickým teritóriom, nachádzajúcim sa na rozhraní dvoch kultúrne odlišných okruhov, sformovaných na strednom Dunaji a v Potisí. Uvedená charakteristika čiastočne platí aj pre dobu halštatskú, ktorej materiál na sledovanom území spočiatku nevykazuje jednotný ráz, resp. ho na prelome stupňov HB a HC a v stupni HC ani na celom území nedokážeme spoľahlivo identifikovať. K istej unifikácii hmotnej kultúry, hoci synkretického charakteru, došlo až v stupni HD v súvislosti so severozápadnou skupinou (Chotín – Preseľany) kultúry Vekerzug a jej osídlením povodia Ipľa. Zjednodušene však možno konštatovať, že chronologicky staršia skupina halštatských nálezov je spätá so stupňom HC a mladší materiál so stupňom HD. V rámci analýzy boli zohľadnené aj nálezy, ktoré dokladajú prežívanie kultúry Vekerzug na začiatku doby laténskej v stupni LTA. Naznačený kultúrny vývoj v záujmovej oblasti dokumentuje 30 nálezísk (obr. 1; Súpis nálezísk). Stav ich poznania je skomplikovaný absenciou systematického výskumu, prevažne ide o ojedinelé nálezy, materiál

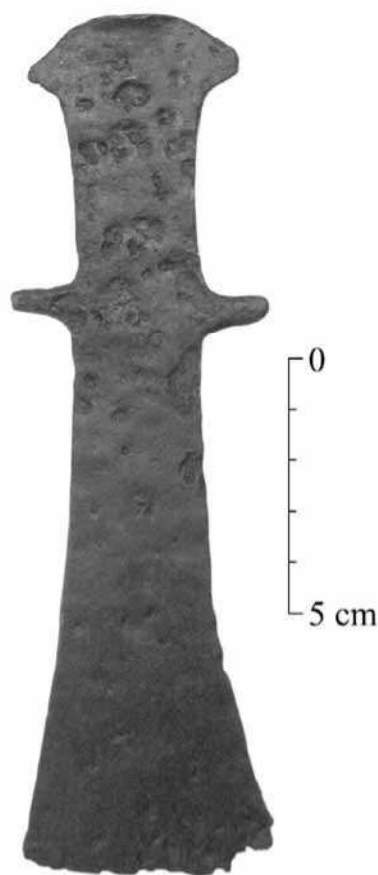

Obr. 2. Ipel'ský Sokolec. Nálezy východohalštatskej kultúry (podľa Kemenczei 1977). Rôzne mierky

z prieskumov a menších záchranných akcií. Hlavným cieľom tohto príspevku bolo znova zhromaždiť a čiastočne aj analyzovať informácie o dobe halštatskej vo vymedzenej oblasti, priblížiť aktuálny stav výskumu a načrtnúť možnosti budúceho bádania.

V neskoršej dobe bronzovej sa vývoj v slovenskom povodí Ipľa uberal nasledovne. Pôvodne išlo o dotykovú zónu západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí (kyjatickej kultúry), rozšírenej na juhu stredného Slovenska, a od severu postupujúcich lužických popolnicových polí (slovenskej vetvy lužickej kultúry), ktorých nálezy sa evidujú aj na juhovýchodnom okraji západného a v priľahlej časti juhu stredného Slovenska (Veliáčik/Romsauer 1994). Hlavne na severozápadnom okraji Poiplia, v povodiach Slatiny, Štiavnice a Krupinice (Bátora 1979, obr. 1). Kultúry popolnicových polí boli v stupni HB zároveň konfrontované s prenikaním elementov východného pôvodu, ktoré sa spájajú s tzv. predskýtskym obyvateľstvom, resp. kultúrou Mezőcsát (Ožďáni/Kujovský 2001, 358; Patek 1993, 4-12; Stegmann-Rajtár 1994, 320). V súčasnosti je už zrejme, že i tejto kultúre možno pripísať podiel na formovaní halštatskej kultúry v severoalpском priestore, a teda aj východohalštatskej kultúry na Slovensku (Romsauer 1999; Stegmann-Rajtár 1994).

Osídlenie tejto časti stredného Podunajska pravdepodobne ovplyvnila i výraznejšia zmena klímy v 8. stor. pred Kr., po ktorej nasledovalo v strednej Európe prudké ochladenie. Vtedajšie podnebie sa zvykne prirovnávať k „malej dobe ľadovej“ v dobe tridsaťročnej vojny v prvej polovici 17. stor. (Behringer 2010, 86-89; Bouzek 2005, 516). Obyvateľstvo kultúr popolnicových polí v Poiplí sa zrejme s klimatickou krízou nedokázalo adekvátne vyrovnáť a prispôbiť sa vzniknutým pomeroch. Je možné, že celkové zhoršenie klímy na juhu stredného Slovenska prispelo ku kolapsu kultúr juhovýchodných popolnicových polí (sprevádzaným zánikom štruktúry osídlenia, rozpadom komunikačnej siete, vyvrcholením spoločenskej krízy atď.; Tainter 2009) a viedlo k

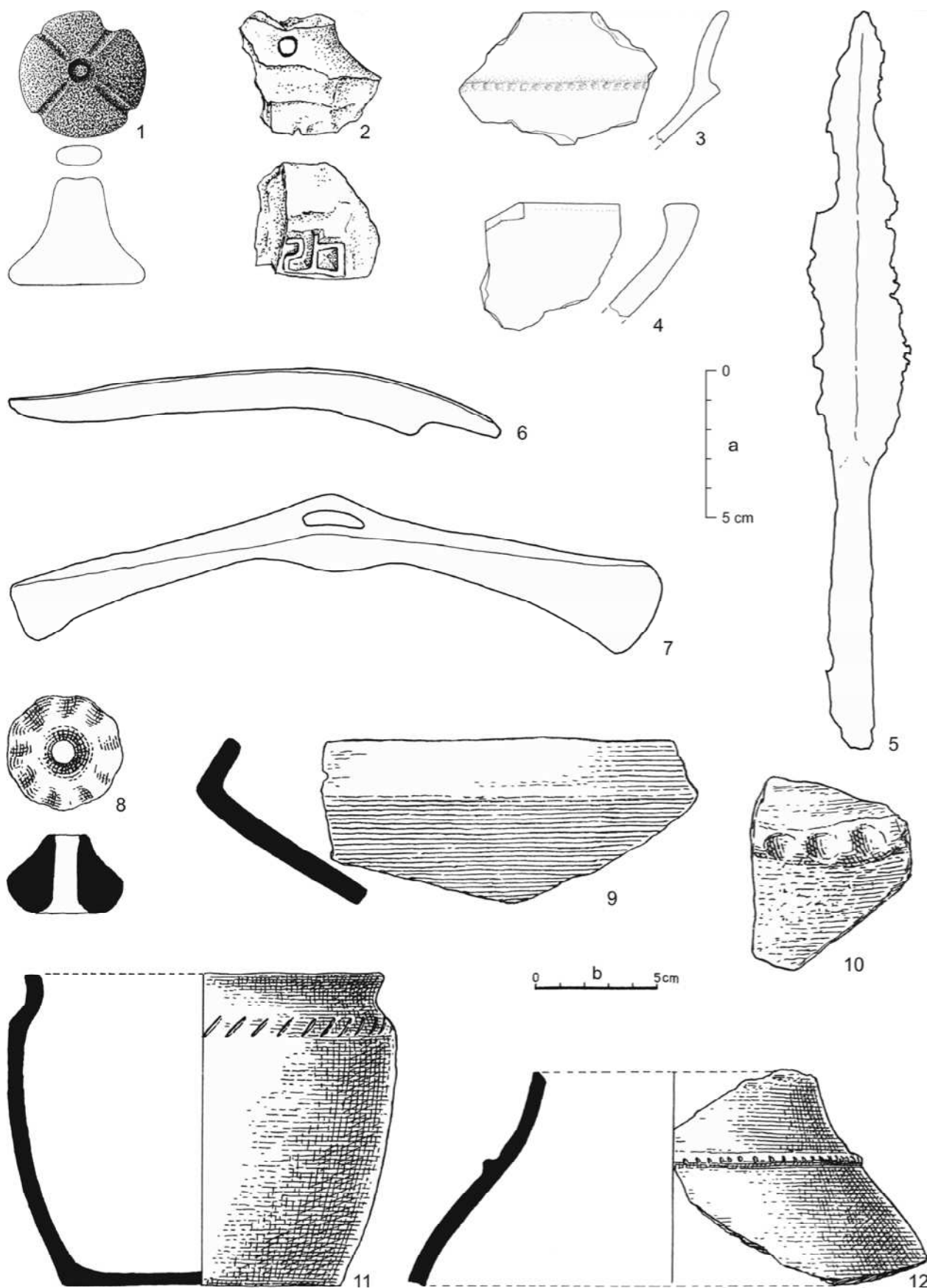
Obr. 3. Čebovce. Železná sekera s ramienkami (podľa Čambal/Kovár 2014)

takmer úplnému vyľudneniu tohto teritória. Spomenuté elementy, ako aj mnohé ďalšie, sprevádzali koniec civilizácie severoalpských popolnicových polí vôbec (Bouzek 2004, 380). Existuje iba niekoľko lokalít v podhorských oblastiach stredného a horného Poiplia: napr. Cinobaňa (Furmánek/Mitáš 2011; Mitáš/Furmánek 2015, 186), Dolné Plachtince (Žebrák 1985, 261), Modrý Kameň (Žebrák 1985, 262), ktoré dovoľujú rozmýšľať o pretrvávaní zvyškov kultúr popolnicových polí na začiatku doby železnej (obr. 1) a vzhľadom na poznatky zo severovýchodného Maďarska možno aj o ich dlhšom prežívaní (Metzner-Nebelsick 2012). Takýto scenár by bol celkom prirodzený aj z historického hľadiska, pretože spoločenstvá kultúr popolnicových polí na juhu stredného Slovenska zaiste nezanikli súčasne. Slovenské povodie Ipľa, pochopiteľne, nie je jedinou oblasťou, ktorá prekonala naznačený vývoj. Podobné udalosti sú archeologicky doložené aj v iných regiónoch Slovenska, napr. na Záhorskej nížine (Katkinová 1994). V menovanej oblasti je na sklonku doby bronzovej zaznamenaný nielen rapidný pokles hustoty osídlenia, ale i prítomnosť kultúry Mezöcsát s typickými predmetmi východokarpatského typu v bohato vybavených hrobách zo Senice (Katkinová 1994, 358; Romsauer 1999, obr. 5). Na severe Slovenska sa pokles intenzity osídlenia na konci doby bronzovej a začiatku doby železnej zase týka Spiša (Roth 2003, 525), ktorý sa však v dobe halštatskej, na rozdiel od Poiplia, javí ako kultúrne samostatná oblasť (Miroššayová 1987, 107).

Odhliadnuc od nálezov z konca doby bronzovej, ako aj z doby halštatskej, ktoré odzrkadľujú kultúru jazdecko-nomádskych skupín z eurázijských teritórií a jej prúdenie do Karpatskej oblasti, slovenské povodie Ipľa sa z kultúrnohistorického hľadiska v stupni HC nachádzalo na severovýchodnej periférii východohalštatskej kultúry, resp. halštatskej kultúry stredného a severovýchodného Zadunajska (Jerem/Lippert 1996; Stegmann-Rajtár 2005; 2009, obr. 13).

Z hľadiska zamerania tohto príspevku je podstatná jej naposledy uvedená entita, na juhozápadnom Slovensku s koncentráciou lokalít východne od Váhu a hmotnou kultúrou spájajúcou niekoľko kultúrnych tradícií, vrátane podielu kultúry Mezöcsát a predchádzajúcich kultúr popolnicových polí (Stegmann-Rajtár 2009, 84). Klasické pamiatky východohalštatskej kultúry sa preskúmali v dolnom Poiplí v katastroch obcí Ipeľský Sokolec (obr. 2; Kemenczei 1977, 74, obr. 6; Paulík 1985, 186, obr. 70) alebo Malé Kosihy (Paulík 1958, 367, obr. 5; Točík 1981, 245). V sídliskovom a hrobovom materiáli z menovaných nálezísk dominuje keramika. Zberové nálezy typické pre stupeň HC, ako aj náplň východohalštatskej kultúry v strednom Podunajsku boli v poslednej dobe identifikované tiež v kopcovitej oblasti stredného Ipľa (Čebovce – obr. 3; Dolné Mladonice – obr. 4: 3). Pozoruhodná je najmä železná sekera s ramienkami z Čebovíc, datovaná približne do polovice 7. stor. pred Kr. (Čambal/Kovár 2014, 308, obr. 3). Sekerami tohto typu sa zaoberala už E. Studeníková (2000, 71-76) a vyhodnotila ich v širšom kultúrno-geografickom kontexte.

Doteraz nebolo jasnejšie osvetlené, do akej miery boli spoločenstvá neskorej doby bronzovej v slovenskom povodí Ipľa konfrontované s prienikom jazdecko-nomádskych elementov z eurázijských pásiem lesostepí a stepí. Môžeme však predpokladať, že ich prúdenie od východu na západ smerovalo aj cez zaužívané komunikačné trasy v Ipeľskej a Lučeneckej kotline (Chochorowski 1975, mapa 1; Ožd'áni/Točík 1989, 69). Signálom pre existenciu komunikácie popri samotnej rieke

Obr. 4. Nálezy stupňa HC (3) a kultúry Vekerzug (1, 2, 4-12).

1 – Santovka (podľa Pichlerová/Tomčíková 1993); 2 – Chľaba (podľa Hanuliak 1989); 3, 4 – Dolné Mladonice (kresba Z. Nagyová); 5-7 – Malé Zlievce (podľa Budinský-Krička 1947); 8-12 – Chľaba (podľa Bujna 1980). 3, 4, 8-10 – mierka a; 11, 12 – mierka b; 1, 2, 5-7 – rôzne mierky

Ipeľ, prinajmenšom v neskorej dobe halštatskej, je pozícia viacerých sídlisk a pohrebísk severozápadnej skupiny kultúry Vekerzug v strednom Poiplí (obr. 1). Tieto spojnice sprostredkovávali kultúrne prúdenie a kontakty centrálnou časťou Karpatskej oblasti a ovplyvňovali kultúrny vývoj vôbec, teritórium tak formujúcej sa, ako aj už vykryštalizovanej východohalštatskej kultúry na strednom Dunaji nevynímajúc (*Studeníková 2005, 74, 75*). Obdobie prenikania východných elementov dokumentujú napr. predmety východokarpatského typu, ktoré sú obsiahnuté v depote bronzových predmetov zo Santovky (*Nevizánsky 1985*). Už na tomto mieste možno pripomenúť, že zo Santovky, časti Maďarovce, je známe aj hlinené pečatidlo (obr. 4: 1), ktoré s istými výhradami možno datovať do neskorej doby halštatskej (*Pichlerová/Tomčíková 1993, 56*). V katalógu predmetov tohto typu z karpatskej oblasti (*Kisfaludi 1997, 82-103*), podobne ako fragment pintadery (obr. 4: 2) z polykultúrnej lokality v Chľabe (*Hanuliak 1989, 152*), ale Santovka nefiguruje.

Nálezové súbory s predmetmi východného pôvodu, prisudzované jazdecko-nomádskym skupinám z eurázijských zón v severnom Pričernomorí, avšak spravidla aj s domácou karpatskou zložkou, sa i v Poiplí objavujú v dvoch časových úsekoch. Na sklonku doby bronzovej sa spájajú s už spomenutou kultúrou Mezősát s tzv. kimmerskými predmetmi (nálezi východokarpatského typu) a v neskorom úseku doby halštatskej s kultúrou Vekerzug (*Romsauer 1998*). V uvedených horizontoch sú zastúpené prestížne predmety súvisiace s jazdectvom a umožňujúce zvýšenú mobilitu, a pritom poukazujúce na sociálne postavenie ich majiteľa, teda súčasti konského postroja z bronzu i zo železa. S ochranou proti vpádom tzv. predskýtskych kmeňov môžu súvisieť, pochopiteľne, okrem ďalších funkcií, aj početné výšinné hradiská kyjatickej kultúry z neskorej doby bronzovej, vybudované na ťažšie dostupných miestach v horskom teréne. O kontinuite hradísk, prípadne niektorých z nich, zo stupňa HB do doby halštatskej, zatiaľ v slovenskej časti Poiplia chýbajú akékoľvek doklady. Vzhľadom na poznatky o hradiskách kyjatickej kultúry na severovýchode Maďarska a ich hmotnej kultúre z doby železnej (*Metzner-Nebelsick 2012, 438-440, obr. 1*), ale o načrtnutom probléme treba uvažovať aj na slovenskej strane a prihliadať na to pri určovaní cieľov výskumných projektov v budúcnosti.

Prevažná časť materiálu severozápadnej skupiny kultúry Vekerzug v slovenskej časti Poiplia je zberového charakteru. Do tejto kategórie nálezov patria keramické zlomky z katastrof obcí Devičie (*Zachar 2007, 18, 20*), Dolné Mladonice (obr. 4: 4; *Beljak et al. 2009*) a mnohé iné z rozsiahlych prieskumov A. Petrovského-Šichmana v roku 1955. K pozoruhodným pamiatkam tejto kultúry patrí už dávnejšie známy súbor nálezov z obce Malé Zlievce. Predstavuje ho keramická šálka, železná sekera s dvojitém ostrím, železné nože a železný hrot kopije (obr. 4: 5-7), ale i zlomok bronzového drôtu. Je veľmi pravdepodobné, že ide o nálezy z porušených hrobov v polohe Veľká dolina I (*Ožďáni/Točík 1989, 66, 69; Žebrák 1983, 346*). Podstatne reprezentatívnejší materiál pochádza z birituálneho pohrebiska, nachádzajúceho sa v súčasnosti na území mesta Šahy, v časti Preseľany nad Ipľom. Oprávnené sa radí medzi najdôležitejšie pohrebiská vekerzugskej kultúry (*Kozubová 2013, 206, 207*), resp. jej severozápadnej skupiny, nazývanej tiež skupina Chotín - Preseľany nad Ipľom (*Chochorowski 1985, 153*). Výskum tohto pohrebiska sa uskutočnil v 50. rokoch 20. stor. a odkrylo sa celkom 34 hrobov (*Balaša 1959, 87, 90*). Hroby patria do druhej polovice 5. až prvej polovice 4. stor. pred Kr. V jednom z nich sa zistila podľa realizátora výskumu len kostra psa a pod jeho hlavou dva ploché kamene (*Balaša 1959, 89*). Hrobový inventár zastupuje keramika (obr. 5: 1, 4-8, 10-18; nádoby, prasleny, pečatidlá), bronzové (obr. 5: 2; ozdoby, trojboké hroty šípov), železné (obr. 5: 9; zubadlo, nože) a kostené predmety (torzo násady), prípadne sklenené koráliky. Neprehliadnuteľná je bronzová ozdoba v podobe zajaca (*Balaša 1959, 90, tab. VI: 4, 5*) vyrobená v tzv. skýtskom zvernom štýle (obr. 5: 3). S vekerzugskou kultúrou v povodí Ipľa je spojená aj najstaršia keramika vyhotovená pomocou hrnčiarskeho kruhu, ktorej štúdium na Slovensku sa spája s menom jubilanta (*Romsauer 1991*). Základné keramické tvary vyrobené na kruhu sa viažu na západnú časť Poiplia (*Romsauer 1991, obr. 1*).

Štruktúra sídlisk doby halštatskej v slovenskej časti Poiplia je v zásade neznáma. Doteraz detailnejšie nepublikované sídliskové objekty z konca doby halštatskej sa zistili pri väčších

Obr. 5. Šahy-Preseľany nad Ipľom. Nálezy kultúry Vekerzug (podľa Balaša 1959 a Chochorowski 1985). Rôzne mierky

výskumoch z druhej polovice 20. stor. v Slovenských Ďarmotách (*Vendtová 1964, 348, 357*) a v Prši (*Točík/Drenko 1950, 159, 160*). Konštatuje sa, že záver staršej doby železnej bol klimaticky priaznivejším obdobím (*Bouzek 2005, 516*), avšak v osídlení slovenskej časti Poiplia sa to výraznejšie nepremiata. Určite interesantná, avšak v súčasnosti takmer neriešiteľná, je otázka trvania, resp. prežívania kultúry Vekerzug na začiatku doby laténskej, t. j. podľa tradičnej periodizácie v stupni LTA.³ Isté indície k osvetleniu tohto problému ponúka sídliskový materiál zo záchranej akcie na brehu Dunaja v Chľabe (obr. 4: 8-12; *Bujna 1980, 65, 66, 68, obr. 42: 2, 3; 43*), sídliskové nálezy zo zberu vo Vyškovciach nad Ipľom (*Ožďáni 1984, 169, 170*) a asi aj vyššie citovaná lokalita v Prši na opačnej, východnej strane Poiplia. Torzovité poznatky o osídlení slovenskej časti Poiplia dopĺňajú informácie, ktoré nálezisko z doby halštatskej buď iba signalizujú (*Balog nad Ipľom, Sklabiná, Veľká Ves a pod.*), alebo ide o staršie nálezy s minimálnou informačnou hodnotou a v súčasnosti už bez možnosti verifikácie. Klasickým príkladom sú bronzové súčasti konského postroja, ktoré sa našli v 19. stor. „v lese“ medzi Lučencom a obcou Halič (*Eisner 1933, 153; Hampel 1892, 79; Ožďáni/Točík 1989, 66*).

Stav výskumu doby halštatskej v slovenskom povodí Ipľa možno rezumovať nasledovne: Napriek početným terénnym aktivitám, ktoré sa začali už v 19. stor. a v princípe pokračujú dodnes, je stav poznania tohto úseku mladšieho praveku na sledovanom teritóriu stále medzerovitý a poznatky o jednotlivých náleziskách nie sú dostatočné. Treba zdôrazniť, že ani jedno jediné sídlisko či pohrebisko s ťažiskom v stupni HC alebo HD tu doposiaľ nebolo podrobnejšie preskúmané! Okrem toho je pre halštatský materiál z tohto regiónu príznačný deficit prírodovedných analýz a dát, chýba archeoenvironmentálna štúdia a pod. Na základe pramennej bázy a stavu jej spracovania sa v slovenskom povodí Ipľa ukazujú isté odlišnosti v kultúrnom vývoji (medzi západnou a východnou časťou slovenského Poiplia generálne; eventuálne medzi dolným tokom a časťou stredného toku Ipľa na západe, resp. juhozápade, a horným tokom s príľahlou časťou toku stredného Ipľa na východe, resp. severovýchode), no najmä diskontinuita osídlenia (medzi stupňami HC a HD). Kým v materiáli zo stupňa HC sú evidentné spojitosti s vnútrokarpatským vývojom (východohalštatská kultúra na juhozápadnom Slovensku a v Zadunajsku, prežívanie kultúr popolnicových polí na juhu stredného Slovenska), nálezy kultúry Vekerzug zo stupňa HD vykazujú väzby na východ a juhovýchod. Z analýzy hmotnej kultúry je evidentné, že väčšina lokalít z doby halštatskej sa viaže na teritórium blízko samotného toku Ipľa (na terasovitých vyvýšeninách), prípadne na jeho severné prítoky, pričom náleziská v povodiach a dolinách týchto prítokov sú od Ipľa vzdialené spravidla do piatich, nanajviš desiatich kilometrov. Toto platí nielen pre lokality východohalštatskej kultúry na dolnom Poiplí, ale hlavne pre sídliská a pohrebiská kultúry Vekerzug v slovenskom povodí stredného Ipľa (obr. 1).

Komplexnejší obraz o sídliskových pomeroch, zvykoch pochovávaní, usporiadaní spoločnosti, kultúrohistorických zmenách a v neposlednom rade tiež o materiálnej kultúre doby halštatskej, samozrejme, s lepším poznaním jej chronologického postavenia na tomto svojráznom teritóriu⁴, bude možné utvoriť najmä na základe projektov, v rámci ktorých sa uskutočnia rozsiahlejšie a interdisciplinárne zamerané archeologické výskumy, dôkladné štúdium a analýza materiálu, ale i revízia starších nálezových fondov.

SÚPIS NÁLEZÍSK⁵

1. **Balog nad Ipľom** (okr. Veľký Krtíš) – terasa s kostolom – sídlisko – DH, pravdepodobne VK (*Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5; Petrovský-Šichman 1961, 44-47*).

2. **Chľaba** (okr. Nové Zámky) – breh Dunaja v km 1709,273-1709,376 – sídlisko – DH, stupeň D – DL, stupeň A, VK (*Bujna 1980, 65, 66, 68, obr. 42, 43*).

³ K tejto otázke na juhu Slovenska pozri napr. *J. Bujna (1994)*.

⁴ Za podnetnú diskusiu o problematike a poznámky k rukopisu ďakujem kolegovi z Archeologického ústavu SAV v Nitre PhDr. Susanne Stegmann-Rajtárovej, CSc., PhDr. Rudolfovi Kujovskému, CSc. a PhDr. Ondrejovi Ožďánimu, CSc.

⁵ Skratky: DB = doba bronzová, DH = doba halštatská, DL = doba laténska, KK = kyjatická kultúra, LK = lužická kultúra, VK = vekerzugská kultúra.

3. **Chľaba** (okr. Nové Zámky) – breh Dunaja v km 1711 – sídlisko (?) – DH, VK (Hanuliak 1989, 152, 153, tab. XIII: 3; Hanuliak/Zábojník 1982, 44, tab. IV: 8).
4. **Cinobaňa** (okr. Poltár) – Jarčanisko I – pohrebisko – DB/DH, KK (Furmánek/Mitáš 2011, 93, 94 a nepublikovaný materiál).
5. **Čebovce** (okr. Veľký Krtíš) – Zámok – ojedinelý nález – DH, stupeň C (Čambal/Kovár 2014, 308, obr. 3).
6. **Devičie** (okr. Krupina) – „nad Dolnou Močarou“ a „nad Hostincom“ – pohrebisko – DH, VK (Budinský-Krička 1947, 96, 97, tab. XXXIII: 5, 6; Eisner 1921, 10, 12, 19; Chochorowski 1985, 159, mapa 1; Zachar 2007).
7. **Dolné Mladonice** (okr. Krupina) – Konopiská – sídlisko (?) – DH, stupeň C; DH, VK (Beljak et al. 2009; Beljak/Beljak Pažinová/Mitáš 2015, 26).
8. **Dolné Plachtince** (okr. Veľký Krtíš) – severne od križovatky Dolné Plachtince, Veľký Krtíš, Stredné Plachtince (Studničný potok) – sídlisko (?) – DB/DH, LK (Petrovský-Šichman 1961, 94, 95; Žebrák 1985, 261).
9. **Ipeľské Predmostie** (okr. Veľký Krtíš) – Homok bánya a Rógliska – sídlisko a pohrebisko (?) – HA, VK (Chochorowski 1985, 159, mapa 1; Petrovský-Šichman 1961, 19-29).
10. **Ipeľský Sokolec** (okr. Levice) – k. ú. obce – pohrebisko – DH, východohalštatská kultúra (Kemenczei 1977, 74, obr. 6).
11. **Ipeľský Sokolec** (okr. Levice) – Szénáskert – sídlisko – DH, východohalštatská kultúra (Paulík 1985, 186, obr. 70; Veliačik/Romsauer 1994, 70).
12. **Kalinovo** (okr. Poltár) – k. ú. obce – sídlisko – pravdepodobne DH (Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5).
13. **Kiarov** (okr. Veľký Krtíš) – Cseres a Kiarovská pustatina – sídlisko a pravdepodobne ojedinelé nálezy – DH, VK (Chochorowski 1985, 159, mapa 1; Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5; Petrovský-Šichman 1961, 104-106).
14. **Kráľovce-Krnišov** (okr. Krupina) – asi 250 m západne od objektov poľnohospodárskeho družstva – ojedinelé nálezy – DH, pravdepodobne VK (Bátora 1984, 32).
15. **Malá Čalomija** (okr. Veľký Krtíš) – Záhumnie – sídlisko a pravdepodobne ojedinelé nálezy – DH, VK (Chochorowski 1985, 159, mapa 1; Petrovský-Šichman 1961, 54-58).
16. **Malé Kosihy** (okr. Nové Zámky) – Felső rétek (Horné lúky) – hrob – DH, východohalštatská kultúra (Paulík 1958, 367, obr. 5; Veliačik/Romsauer 1994, 99, 100, obr. 23).
17. **Malé Kosihy/Salka** (okr. Nové Zámky) – Papföld a Törökdomb (Törökvár) – sídlisko – DH, východohalštatská kultúra (Točík 1981, 245; Veliačik/Romsauer 1994, 99, 100, obr. 23).
18. **Malé Zlievce** (okr. Veľký Krtíš) – Veľká Dolina I – pohrebisko – DH, VK (Budinský-Krička 1947, 96, 97, 101, tab. XXXIII: 1-4; Chochorowski 1985, 159, mapa 1; Ožďáni/Točík 1989, 66, 69, mapa 5, tab. XV: 1-3; Žebrák 1983, 346).
19. **Modrý Kameň** (okr. Veľký Krtíš) – juhozápadne od časti Prša – sídlisko – DB/DH, KK (Žebrák 1985, 262).
20. **Prša** (okr. Lučenec) – Bórszeg (Borszeg, Borseg) – sídlisko – DH/DL, VK (Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5; Točík/Drenko 1950, 159, 160).
21. **Santovka** (býv. Maďarovce) (okr. Levice) – k. ú. obce – ojedinelý nález – DH (?), VK (?) (Pichlerová/Tomčíková 1993, 56, tab. II: 2).
22. **Sklabiná** (okr. Veľký Krtíš) – k. ú. obce – sídlisko (?); pohrebisko (?) – DH, VK (Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5, tab. X: 7).
23. **Slovenské Ďarmoty, časť Iliášov** (okr. Veľký Krtíš) – Dolina a Homokbáňa a Pod Malým vrchom – sídlisko a ojedinelé nálezy – DH, VK (Chochorowski 1985, 160, mapa 1; Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5; Petrovský-Šichman 1961, 67; Vendtová 1964, 348, 357).
24. **Šahy** (okr. Levice) – Hosszu homok a Morotva – sídlisko a ojedinelé nálezy – DH, VK (Chochorowski 1985, 160, mapa 1; Petrovský-Šichman 1961, 15, 16).
25. **Šahy, Preseľany nad Ipľom** (okr. Levice) – Ipolyhomok – pohrebisko – DH, VK (Balaša 1959; 1960, 62-65, tab. XXX-XXXIV; Chochorowski 1985, 160, mapa 1).
26. **Šahy, Tešmák** (okr. Levice) – Luby (Lubi) hegy – ojedinelé nálezy – DH, VK (Chochorowski 1985, 160, mapa 1; Petrovský-Šichman 1961, 16).
27. **Tupá** (okr. Levice) – k. ú. obce – ojedinelé nálezy – DH, VK (Budinský-Krička 1947, 100; Chochorowski 1985, 160, mapa 1).

28. **Veľká Ves** (okr. Lučenec) – k. ú. obce – sídlisko – pravdepodobne DH (Ožďáni/Točík 1989, 66, mapa 5).
29. **Vyškovce nad Ipľom** (okr. Levice) – Vende – sídlisko – DH, stupeň D-DL, stupeň A, VK (Ožďáni 1984, 169, 170).
30. **Záhorce, časť Selešťany** (okr. Veľký Krtíš) – Tábla (Táble) – sídlisko – DH, VK (Chochorowski 1985, 160, mapa 1; Petrovský-Šichman 1961, 96, 97).

Príspevok je upravenou slovenskou verzou štúdie „Der slowakische Bereich des Eipel/Ipeľ-Flusses während der Hallstattzeit (Ein Überblick zum Forschungsstand)“, ktorá bude zverejnená v zborníku z medzinárodnej konferencie DAS NÖRDLICHE KARPATENBECKEN IN DER HALLSTATTZEIT (Košice, 9.-12. december 2014) v rade publikácií Archaeolingua Main Series.

LITERATÚRA

- Balaša 1959 – G. Balaša: Skýtske pohrebisko v Preseľanoch nad Ipľom, okr. Šahy. Slovenská archeológia 7/1, 1959, 87-98.
Balaša 1960 – G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960, 108 s.
Bátora 1979 – J. Bátora: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slovenská archeológia 27/1, 1979, 57-86.
Bátora 1984 – J. Bátora: Nové lokality a nálezy z juhozápadného a stredného Slovenska. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1983, 1984, 31-34.
Behringer 2010 – W. Behringer: Kulturní dějiny klimatu. Od doby ledové po globální oteplování. Preklad V. Cinke. Praha-Litomyšl 2010, 408 s.
Beljak/Beljak Pažinová/Mitáš 2015 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/V. Mitáš: Stredné a horné Poiplie. Svedectvo archeológie. Nitra 2015, 191 s.
Beljak et al. 2009 – J. Beljak/N. Pažinová/L. Roganský/J. Zábojník: Archeologická prospekcia vybraných lokalít v Honte. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2007, 2009, 38-41.
Bouzek 2004 – J. Bouzek: Die Kimmerier und Mitteleuropa. In: E. Kazdová/Z. Měřinský/K. Šabatová (eds.): Zu Ehren von Vladimír Podborský. Von Freunden und Schülern zum siebzigsten Geburtstag. Brno 2004, 375-384.
Bouzek 2005 – J. Bouzek: Klimatické změny ve středoevropském pravěku. Archeologické Rozhledy 57/3, 2005, 493-528.
Budinský-Krička 1947 – V. Budinský-Krička: Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: B. Varsik (ed.): Slovenské dejiny, diel I, časť 1. Vlastivedná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení, zväzok 3. Bratislava 1947, 68-103.
Bujna 1980 – J. Bujna: Sídliskový objekt badenskej kultúry a sídlisko z doby laténskej v Chľabe. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978, 1980, 65-71.
Bujna 1994 – J. Bujna: Mladšia doba železná – laténska na Slovensku (Prehľad stavu bádania za posledné dve desaťročia). Studia Historica Nitriensia 2, 1994, 7-39.
Čambal/Kovár 2014 – R. Čambal/B. Kovár: Keltské nálezy z Čeboviec (okr. Veľký Krtíš) a ich regionálne postavenie. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 305-314.
Dušek 1971 – M. Dušek: Slovensko v mladšej dobe halštatskej. Slovenská archeológia 19/2, 1971, 423-464.
Dušek/Dušek/Romsauer 1980 – M. Dušek/S. Dušek/P. Romsauer: Doba halštatská. Slovenská archeológia 28/1, 1980, 181-190.
Eisner 1921 – J. Eisner: Sbíerka pamiatok pravekých a pamiatok z počiatku doby dejinnej v muzeume v Turčianskom Sv. Martine. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti 18/1, 1921, 1-21.
Eisner 1933 – J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933, 380 s.
Furmánek/Mitáš 2011 – V. Furmánek/V. Mitáš: Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2008, 2011, 93-95.

- Hampel 1892* – J. Hampel: A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. rész: A leletek statisztikája. Budapest 1892.
- Hanuliak 1989* – M. Hanuliak: Praveké, včasnodedinné a stredoveké osídlenie v Chľabe. *Slovenská archeológia* 37/1, 1989, 151-212.
- Hanuliak/Zábojník 1982* – M. Hanuliak/J. Zábojník: Výsledky archeologického výskumu v Chľabe. *Castrum Novum* 1, 1982, 43-62.
- Chochorowski 1975* – J. Chochorowski: Die Frage der skythischen Expansion auf das Gebiet des Karpatenbeckens. *Acta Archaeologica Carpathica* 15, 1975, 5-30.
- Chochorowski 1985* – J. Chochorowski: Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa – Kraków 1985, 162 s.
- Janšák 1938* – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Dolný Hron a Ipeľ v praveku. *Turčiansky Sv. Martin* 1938, 176 s.
- Jerem/Lippert 1996* – E. Jerem/A. Lippert (Hrsg.): Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10.-14. Mai 1994. *Archaeolingua* 7. Budapest 1996, 588 S.
- Katkinová 1994* – J. Katkinová: Osídlenie Záhorskej nížiny v období kultúry popolnicových polí a v dobe halštatskej vo vzťahu k prírodným podmienkam. *Slovenská archeológia* 42/2, 1994, 335-367.
- Kemenczei 1977* – T. Kemenczei: Hallstattzeitliche Funde aus der Donaukniegegend. *Folia Archaeologica* 28, 1977, 67-90.
- Kemenczei/Jerem 2003* – T. Kemenczei/E. Jerem: The Iron Age. In: Zs. Visy (ed.): *Hungarian Archaeology at the Turn of the Millennium*. Budapest 2003, 175-202.
- Kisfaludi 1997* – J. Kisfaludi: Tonstempel und Knochenzylinder aus der mittleren Eisenzeit im Karpatenbecken. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1997, 75-107.
- Kozubová 2013* – A. Kozubová: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. *Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses* 1. Bratislava 2013, 454 s.
- Metzner-Nebelsick 2002* – C. Metzner-Nebelsick: Der „Thrako-Kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien. Teil 1 – Text. Rahden/Westfalen 2002, 726 S.
- Metzner-Nebelsick 2012* – C. Metzner-Nebelsick: Social Transition and Spatial Organisation: The Problem of the Early Iron Age Occupation of the Strongholds in Northeast Hungary. In: P. Anreiter/E. Bánffy/L. Bartosiewicz/W. Meid/C. Metzner-Nebelsick (eds.): *Archaeological, Cultural and Linguistic Heritage. Festschrift for Erzsébet Jerem in Honour of her 70th Birthday*. Budapest 2012, 425-448.
- Miroššayová 1987* – E. Miroššayová: Problematika osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej. *Slovenská archeológia* 35/1, 1987, 107-164.
- Mitáš/Furmánek 2015* – V. Mitáš/V. Furmánek: Pohrebisko kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí v Cinobani (výskum v rokoch 2007-2012). In: O. Ožďáni (ed.): *Popolnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z XII. medzinárodnej konferencie „Doba popolnicových polí a doba halštatská“*. Hriňová-Poľana 14.-18. máj 2012. Nitra 2015, 159-190.
- Nevizánsky 1985* – G. Nevizánsky: Bronzový depot tzv. trácko-kimmerského horizontu zo Santovky. *Archeologické Rozhľedy* 37/6, 1985, 601-606, 717.
- Ožďáni 1984* – O. Ožďáni: Výsledky prieskumu stredného Poiplia v okrese Levice. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1983, 1984*, 168-171.
- Ožďáni/Kujovský 2001* – O. Ožďáni/R. Kujovský: Das Vordringen fremder ethnischer Gruppen in den Nordkarpatenraum in der ausklingenden Spätbronzezeit. In: C. Kacsó (Hrsg.): *Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7.-10. Oktober 1998*. Baia Mare 2001, 353-368.

- Ožďáni/Točík 1989* – O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: J. Alberty/J. Sloboda (Hrsg.): Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. Martin 1989, 13-128.
- Patek 1993* – E. Patek: Westungarn in der Hallstattzeit. Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie Bd. 7. Weinheim 1993, 187 S.
- Paulík 1958* – J. Paulík: Nové hrobové nálezy z mladšej doby halštatskej na juhozápadnom Slovensku. Slovenská archeológia 6/2, 1958, 361-379.
- Paulík 1985* – J. Paulík: Posledný rok výskumu na opevnenej výšinnej osade čačianskej kultúry v Ipeľskom Sokolci. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984, 1985, 184-188.
- Petrovský-Šichman 1961* – A. Petrovský-Šichman: Archeologický prieskum stredného Poiplia roku 1955. Študijné Zvesti AÚ SAV 7, 1961, 5-197.
- Pichlerová/Tomčíková 1993* – M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec I. Zborník SNM 87, Archeológia 3, 1993, 53-90.
- Romsauer 1976* – P. Romsauer: Počiatky a vývoj doby halštatskej v strednom Podunajsku. Diel 1-3. Nitra 1976.
- Romsauer 1986* – P. Romsauer: Zur hallstattzeitlichen Besiedlung der Südwestslowakei. In: Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984. Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften Beiheft 3. Budapest 1986, 173-180.
- Romsauer 1991* – P. Romsauer: The earliest wheel-turned pottery in the Carpathian Basin. Antiquity 65, 1991, 358-367.
- Romsauer 1998* – P. Romsauer: Interakcie spoločností s usadlým a jazdecko-nomádskym spôsobom života v I. tisícročí pred n. l. na západnom Slovensku. Acta Nitriensiae 1, 1998, 83-104.
- Romsauer 1999* – P. Romsauer: Zur Frage der Westgrenze der Mezőcsát-Gruppe. In: E. Jerem/I. Poroszlai (eds.): Archaeology of the Bronze and Iron Age. Experimental Archaeology, Environmental Archaeology, Archaeological Parks. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta, 3.-7. October 1996. Budapest 1999, 167-176.
- Roth 2003* – P. Roth: Spiš vo včasnej dobe železnej. In: J. Gancarski (ed.): Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich. Materiały z konferencji. Krosno 2003, 525-530.
- Stegmann-Rajtár 1994* – Z. Stegmann-Rajtár: Vývoj stredodunajských popolnicových polí v neskorej dobe bronzovej (HaB) a vznik halštatskej kultúry. Slovenská archeológia 42/2, 1994, 319-333.
- Stegmann-Rajtár 2005* – S. Stegmann-Rajtár: Vplyvy juhovýchodoalpských centier na vývoj halštatskej kultúry v stredodunajskej oblasti. In: E. Studeníková (ed.): Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. Zborník referátov z konferencie z 9. novembra 2004 v Bratislave. Bratislava 2005, 60-72.
- Stegmann-Rajtár 2009* – S. Stegmann-Rajtár: Žiarové pohrebisko východoalpštatskej a vekerzugskej kultúry v Nových Zámkoch. Príspevok k pohrebiskám doby halštatskej vo východoalpско-zadunajskej oblasti. Slovenská archeológia 57/1, 2009, 57-116.
- Studeníková 2000* – E. Studeníková: Endbronze- und Hallstattzeitliche eiserne Beile in der Slowakei. Zborník SNM 94, Archeológia 10, 2000, 61-78.
- Studeníková 2005* – E. Studeníková: Kalenderberská kultúra na juhozápadnom Slovensku a juhovýchodná Európa. In: E. Studeníková (ed.): Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. Zborník referátov z konferencie z 9. novembra 2004 v Bratislave. Bratislava 2005, 73-88.
- Tainter 2009* – J. A. Tainter: Kolapsy složitých společností. Preklad S. Pavlíček. Praha 2009, 320 s.
- Točík 1981* – A. Točík: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981, 283 s.
- Točík/Drenko 1950* – A. Točík/J. Drenko: Výskum v Prši na Slovensku. Archeologické Rozhľedy 2/3-4, 1950, 159-174.
- Tóth 2010* – P. Tóth: Poiplie v mladšej dobe kamennej. Študijné Zvesti AÚ SAV 47, 2010, 63-148.

- Veliáčik/Romsauer 1994* – L. Veliáčik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I – Katalóg. Nitra 1994, 276 s.
- Vendtová 1964* – V. Vendtová: Výskum v Slovenských Ďarmotách roku 1962. Archeologické Rozhľady 16/3, 1964, 347-369.
- Zachar 2007* – T. Zachar: Pokus o presnejšiu lokalizáciu starších pravekých nálezov z obce Devičie ako príklad spolupráce archeológie a jazykovedy. Stredné Slovensko (Mittelslowakei, Central Slovakia) 11, 2007, 17-22.
- Žebrák 1983* – P. Žebrák: Archeologický průzkum jihu středního Slovenska v letech 1981-1982. Študijné Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 339-355.
- Žebrák 1985* – P. Žebrák: Výsledky průzkumu na jihu středního Slovenska. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984, 1985, 261-264.

RESUMÉ

The Slovak territory of the Ipeľ river basin in the Hallstatt Period (State of research)

The article comments on the state of research of the Hallstatt period in the Slovak territory of the Ipeľ river basin (Figure 1). Despite numerous terrain activities which started as early as the 19th century and basically continue until now, the state of knowledge of this stage of the early prehistory is still incomplete and information on individual sites is insufficient. In total, 30 sites from the Hallstatt period have been recorded; however, there are certain reservations regarding their definite classification in the registry. We must emphasize that none of the settlements or burial grounds mostly used in HC or HD has been studied in detail so far. On the basis of the source base and its state of processing, certain differences in the cultural development (between the western and eastern parts of the Slovak territory of the Ipeľ region in general, or between the lower and central Ipeľ area in the west and the upper Ipeľ river basin with the adjacent part of the central Ipeľ river in the east) as well as discontinuity of the settlement (between stages HC and HD) have occurred in the Slovak territory of the Ipeľ river basin. While in the material from stage HC connections with the inner Carpathian development are evident (the Eastern Hallstatt Culture in the southwest of Slovakia and Transdanubia, surviving Urnfield Culture in the south of central Slovakia), the Vekerzug Culture finds from stage HD suggest connections towards the east and south-east. It is clear, after the material culture has been mapped, that most sites from the Hallstatt period are concentrated in the territory near the Ipeľ river itself (on terraced elevations) or near its northern tributaries; finds in the basins and valleys of these tributaries are five, max. ten kilometres far from the Ipeľ. This applies to the sites of the Eastern Hallstatt Culture in the lower Ipeľ region, but mostly to the Vekerzug Culture in the central Ipeľ basin. A more complex picture of the settlement conditions, burial habits, society, cultural-historical changes and, last but not least, of material culture of the Hallstatt period – with better knowledge of its chronological status in this peculiar territory – will be available mainly thanks to projects which will involve extensive and interdisciplinary archaeological investigations, a complex study and material analysis as well as revision of older finds.

Captions

Figure 1. Slovak territory of the Ipeľ river basin during the Hallstatt period. Number of sites correspond with sites list in the article. Abbreviation KPP = Urnfield Cultures. Map by M. Bartík and V. Mitáš

Figure 2. Ipeľský Sokolec. Eastern Hallstatt Culture finds (after *Kemenczei 1977*). Various scales

Figure 3. Čebovce. Iron lugged axe (after *Čambal/Kovár 2014*)

Figure 4. Finds from stage HC (3) and Vekerzug Culture (1, 2, 4-12). 1 – Santovka (after *Pichlerová/Tomčíková 1993*); 2 – Chľaba (after *Hanuliak 1989*); 3, 4 – Dolné Mladonice (drawing

by Z. Nagyová); 5-7 – Malé Zlievce (after *Budinský-Krička 1947*); 8-12 – Chľaba (after *Bujna 1980*). 3, 4, 8-10 – scale a; 11, 12 – scale b; 1, 2, 5-7 – various scales

Figure 5. Šahy-Preseľany nad Ipľom. Vekerzug Culture finds (after *Balaša 1959* and *Chochorowski 1985*). Various scales

Translated by Viera Tejbusová

PhDr. Vladimír Mitáš, PhD.
Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra, Slovenská republika
vladimir.mitas@savba.sk